

A CSÍKSOMLYÓI PÁPALÁTOGATÁS TURISZTIKAI ELEMZÉSE: HOGYAN LÁTTÁK A RÉSZTVEVŐK?

Nagy Benedek

*Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Üzleti Tudományok Tanszék
nagybenedek@uni.sapientia.ro*

DOI: 10.15170/TVT.2020.05.03.03

Absztrakt

Ferenc pápa 2019 júniusi erdélyi látogatása történelmi eseménynek számít, hiszen első alkalommal látogatott Erdélybe és egyben Csíksomlyóra is a római egyház feje. A látogatás, túl a vallási és diplomáciai jelentőségén, igencsak érdekes gazdasági, turisztikai és kulturális szempontból is. A látogatást többféle kutatással próbáltuk megvizsgálni, ebből a jelenlegi tanulmány a látogatók, zarándokok véleményével, elégedettségével foglalkozik. A kérdőíves kutatás fő célja a látogatás kulturális és turisztikai hatásainak becsléséhez szükséges információk megszerzése volt. Arra mutat rá, hogy a pápalátogatás, bár vallási és kultúrtörténeti jelentősége valószínűleg felbecsülhetetlen, az egyébként gazdag kulturális kínálatot nem sikerült eléggé vonzóvá tenni és a turisztikai szálláshelyek sem tudtak túl sok vendégéjszakát értékesíteni.

Kulcsszavak: pápalátogatás, látogatók, elégedettség, turisztikai és kulturális hatások

Abstract

Pope Francis's visit in Transylvania in June 2019 can be considered a historic event, being the first visit of the head of the Catholic Church in Transylvania and to Csíksomlyó. The visit –beyond its religious and diplomatic significance – is very interesting from economic, cultural and touristic perspective, too. We engaged to observe the aspects of the visit with more than one methods, the present paper deals with the opinions and satisfaction of the visitors, pilgrims. Our query focused on the information about the touristic and cultural effects of the event. We point out that the rich cultural offer, which was available in the days before and after the visit, was unable to grasp or attract more tourists and this way the tourist suppliers could not sell many guest nights in the week between the Pope's visit and the Pentecostal pilgrimage, next week.

Keywords: Pope's visit, satisfaction, touristic and cultural effects

Bevezetés

Ferenc pápa 2019 május 31.-e és június másodika között Romániába látogatott, ebből közel két napot tartózkodott Erdélyben és a látogatásának egyik fénypontja a csíksomlyói kegyhely és zarándokhely meglátogatása volt, június elsején, ahol szentmise áldozatot is bemutatott. Vallási és diplomáciai jelentőségét nem dolgoztuk fel, bár kétségtelen ez lenne a látogatás fontosabb része, hiszen ezzel a látogatással elismerte, egyféleképpen „kanonizálta” a csíksomlyói kegyhelyet. A gazdasági és társadalmi vonatkozásai is sokrétűek, ezek egy részével foglalkozott a kutatócsoportunk, melynek munkáját az MTA Domus Hungarica külföldi, csoportos ösztöndíja finanszírozta. A négy oktatót és több hallgatót is mozgósító kutatás sokrétű volt: egyrészt a látogatás média lenyomatát elemezte, a külföldi és belföldi sajtó cikkein keresztül, másrészt a társadalmi reakciókat is próbálta rögzíteni, a közösségi hálókön megjelent hozzászólások összegyűjtésével és elemzésével, harmadrészt a turisztikai hatásokat próbálta felfogni, a statisztikai adatok és a más foglalmi adatok elemzésével, negyedrészt a szervezőkkel készített interjúk révén a háttérmunkáról gyűjtött információkat, ötödészt pedig a látogatók, zarándokok élményeit és véleményét igyekezett minél pontosabban rögzíteni, egy online kérdőíves felmérés révén. Jelen tanulmány ezt az utóbbi kutatást mutatja be, arra is keresve a választ, hogy az eseményen résztvevők zarándokok látogatási magatartása, tartózkodási körülményei mennyire járultak hozzá a település és a térség különböző gazdasági és társadalmi dimenziójához, másképpen milyen nem-vallási hatása volt eme jelentős eseménynek.

1. Korábbi kutatások, elméleti kérdések

1.1. Csíksomlyó és a vallási turizmus

A téma két nagy részre osztható: Csíksomlyó és a vallási turizmus. Csíksomlyó szakrális és nemzeti jelentősége már több néprajzi és más antropológiai tanulmányban is fel lett dolgozva. Tánzos V. pl. a legutóbbi kapcsolódó tanulmányában arra a kérdésre (is) keresi a választ, hogy szükség van-e az örökségesítésre? (Tánzos 2018), vagyis kell-e UNESCO védettség a csíksomlyói búcsú számára? A búcsú és a népi vallásosság kérdésköre, a hagyományok és a folklór begyűrése érdekes téma turisztikai értelemben is, hiszen ez nemcsak az alapja, származási eredete a ma már jóval tágabb értelmezésű eseménynek, hanem a ma is többségében székely és csángó résztvevők hagyományörző vallásossága vélhetően a külföldiek számára kuriózum lehet (ld.: Tánzos 1991, Mohay 1997, Mohay 2009, Magyar 2016). A csíksomlyói kegyhely jelentősége tehát az itteni évszázados hagyományú búcsúban gyökerezik, de utóbbi években a helyszín jelentésbővüléseken ment keresztül, s bár a szervező ferencesek igyekeznek megőrizni a hagyományt az eredeti formájában, a nemzeti-etnikai konotációk nélküliségében, a jelenség észrevehető (Ilyés 2005, Vörös 2005). Ilyés egy későbbi tanulmányában kijelenti, hogy a csíksomlyói búcsú esetében is (akárcsak az egy nappal később sorra kerülő gyimesi zarándoklat esetében) 1990 után fokozatosan váltak dominánssá a nemzeti összetartozás élménye és a más nacionalista értelmezések a vallási motivációk fölött: *„a magyarországi és erdélyi résztvevők széles körének motivációit tekintve helyesebb szekuláris zarándoklatról (secular pilgrimage) beszélni, ahol a helyet elsősorban nem vallásos búcsúnyerési céllal keresik fel, hanem nemzeti érzéseik, a magyar kisebbséggel való szolidaritásuk és ideológiai összetartozásuk demonstrálása a cél”* (ILYÉS 2014: 337-338).

Talán releváns kérdés a romániai vallási turizmus *kínálati* oldalának a kutatása is, mely egy szintén nagy téma. Egy romániai szerzőpáros az ország vallásturisztikai potenciálját kutatva 556 helyszínt elemzett, három szempont szerint: a történelmi-kulturális jelentősége, a vallási jelentősége és a gazdasági jelentősége a helynek (Giusca et al. 2018). Eszerint a Hargita megyei zarándokhelyek – így Csíksomlyó is – majdnem mind a legalacsonyabb érték kategóriákba kerülnek, csak a marosfői ortodox kolostor került (mely valamikor a kilencvenes években épült) a gazdasági dimenzióban közepes-magas kategóriába.

A búcsú turisztikai aspektusait egy fontosnak és talán elsőnek számító kutatás vette górcső alá, melynek eredményeit a szerzők többek között egy 2017-ben megjelent tanulmányban is közölték (Tózsér - Bánhidai 2017). Ez olyan értelemben mérföldkő, hogy a búcsún résztvevőket (és a nem résztvevőket is) kérdezi ezek motivációjáról, bár a kérdés még mélyebben is kiaknázható lett volna, hiszen a fogyasztói döntés mögötti motiváció elég sokrétű probléma. A kutatás eredményei szerint a résztvevő válaszadók (melyek nem tekinthetők reprezentatívnak a teljes résztvevői populáció tekintetében és így főleg a turistákra, külső látogatókra vonatkoznak, a minta összetétele szerint) legfőbb motivációi a közösségi élmény, majd a nemzettudat erősítése és csak utána következnek a vallásos szempontok. A résztvevő válaszadók ugyanakkor 3-4 napos átlagos tartózkodást jelölték meg leggyakrabban, ami a jelen kutatásban nem köszönt vissza, ez talán a búcsún résztvevők magasabb tartózkodási hajlandóságát mutathatja, a pápalátogatás résztvevőivel szemben. Természetesen a búcsú turisztikai elemzése nincs kimerítve, még sok élmény, motiváció és gazdasági kérdés merül fel, az egyes látogatótípusokra szétbontva. Mindezek jelen esetben szintén nem lettek feldolgozva, mivel a fő kérdés jelen esetben nem a búcsú, hanem az ugyanott zajló pápalátogatás elemzése volt.

1.2. A vallási turizmus és a pápalátogatások

A pápalátogatásokat viszonylag kevés figyelem kíséri a tudományos érdeklődés részéről. Néhány újabbnak mondható cikket találtunk ezekkel kapcsolatosan. Az egyik ilyen Ferenc pápa 2015-ös philadelphiai látogatása kapcsán az önkéntesség jelenségét vizsgálta, ezek menedzsment kérdéseire figyelve, és megállapítva, hogy az önkéntességben is szükség van koordinátorokra és vezetőkre (Cnaan – Heist – Storti 2017). Egy másik – a jelenlegi tanulmány szempontjából sokkal relevánsabb – cikk a pápa 2010-es spanyolországi (galíciai) látogatásának hatásait vizsgálta (Barayas – Lago-Penas 2014). Ebben komplex gazdasági kutatásokat végeztek a látogatás hatásainak a felmérése érdekében, melyből kiderült, hogy csak a regionális kormányzat költsége közel 2,5 millió euróra rúgott, emellett a fiskális hatásokat és a médián és világhálón keresztül okozott pozitív hatások pénzügyi mértékét is kiszámolták, különféle módszerek révén. Egy nemrég megjelent magyar nyelvű tanulmány a pápa látogatásának a városi imázsra gyakorolt jótékony hatását próbálta felderíteni a média és más csatornák révén (Irigoyen et al. 2019). Az esemény médiaexpozíciója legalábbis megadta a lehetőséget a városi imázs javítására a mexikói Juarez város számára, azonban ezt a különféle strukturális problémák miatt nem sikerült jól kiaknázni.

A vallási turizmus ezzel szemben könyvtárnyi irodalommal rendelkezik. A vallási turizmusban rejlő lehetőségeket napjainkban egyre többen vélnek felfedezni. A szekularizáció világméretű tendenciája ellenére az utóbbi években újra felértékelődtek a vallási helyek és útvonalak. Egyféle versengés is tapasztalható a szent helyekhez való hozzáférésben, ami sokszor a helyi érdekek és a modern zarándokok közötti konfliktusokhoz is vezethet (Digance 2003). A mai modern társadalomban fokozódik az igény a spirituális élet iránt. Az élményközpontú tevékenységek egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek, ezáltal a vallási élmények megismerése is. Kihívást jelent a szolgáltatók számára az egyedi élmény nyújtása. A látogatók bevonása az élmény alakításába fontos szerepet játszik, hiszen a modern turisták az információk birtokában érkeznek egyes desztinációkba. Ezek a látogatók autentikus élményekre vágynak, az élmény növelése ezen turisztikai termék esetében is a hozzáadott értéken, szolgáltatásokon keresztül valósul meg (Raffay et al. 2013).

A spirituális élmény, a vallási élet hozzájárul az életminőséghez és befolyásolja az egyén személyiségfejlődését. A vallási turizmus iránti kereslet meghatározása viszonylag nehézkes. Az utazási trendeket figyelve elmondhatjuk azt, hogy az autentikus élmények és a spiritualitás előtérbe kerülésével a vallási turizmus helyszínek és a folyamatosan fejlődő zarándokutak a jövőben még fontosabb helyet foglalnak el a turizmus térképén (Sulyok 2014). Továbbá a vallási turizmus a gazdaság egyre fontosabb tényezőjévé is válik. A turizmus, mint számottevő GDP termelő ágazat ez már nyilvánvaló, de ezen belül pozitív hatás látható a valláshoz köthető utazások terén is.

Becslések szerint 300-330 millió ember utazik évente vallási indíttatásból, ami 18 milliárd dolláros forgalmat generál a világ gazdaság számára (Duran-Sanchez et al. 2018). A vallási turizmusban rejlő gazdasági potenciálokon kívül hatást gyakorol a közösségek fejlődésére, kooperációt, toleranciát hoz létre, érdeklődést generál, kulturális ismeretek terjesztését és az általános műveltség szintjének emelését segíti (Székely 2018). Az adott vallás gyakorlása mellett lehetőséget kínál fel új helyek, történelem, kultúra, életfelfogások megismerésére. A turista gazdagodhat új gasztronómiai, szórakozási élményekkel is még akkor is, ha az eredeti cél, motiváció az utazáshoz egy kegyhely meglátogatása volt. Pozitívumként kell megemlítenünk azt is, hogy a vallási turizmusban jelen van az etikus magatartás, mint megnyilvánulási igény, amely a társadalom számára ma már kiemelkedően fontos.

Pusztai Bertalan következő meghatározása szerint az élmény teszi a vallási turizmus célpontjává az egyes helyeket. *„A vallás és a turizmus kapcsolata a legtöbbször valamely nagy vallási vagy kulturális egység megtapasztalásához, a hasonlóság, összetartozás megéléséhez kötődik”* (Pusztai 2003). Vallási turizmusnak nevezik azt is *„amikor azért keresnek fel egy helyet, épületet vagy kegyhelyet, mert azt szentnek tartják”* (Sulyok – MÁTHÉ 2014).

A vallási turizmus kutatói által megfogalmazott definíciók egyik közös kiindulási pontját jelenti, hogy a mobilitást ösztönző tényezők között alapvető fontosságúnak tartják az utazó belső lelki indíttatású motivációját. A szakirodalomban találhatunk szélesebben, általánosabban és szűkítetten megfogalmazott definíciókat, értelmezéseket is. Rinschede szerint a vallási turizmus tág értelemben nem más, mint egy olyan utazás, amelyet kizárólag vallási indíttatásból valósul meg, a hit vezérel (Rinschede 1992). A dolog azonban ennél valószínűleg bonyolultabb, és ehhez érteni kell némileg a vallásosság pszichológiáját is. A vallási utazások tekintetében Terzidou M. és társai kétféle folyamatot különböztetnek meg, melyek eltérő mértékben, de vélhetően mégis szimultán járulnak hozzá az utazási motivációkhoz: az egyik egy konstruált világ, melyet a szent helyek működtetői hoznak létre szimbólikus képvilág és jól célzott narratívák körvonalazásával, melyek elmehetnek akár a „vágy stratégiái” szintjére is akár, pl. bizonyos csodának számító testi gyógyulásokat ígérve a látogatóknak. A másik motivációs folyamat belső, spirituális, affektív, tehát egy bentről fakadó igény a spirituális és autentikus élmény megtalálása érdekében, mely különböző saját empirikus tapasztalatokkal is társulhat (Terzidou et al. 2018). A vallási turizmus azonban nem csak a hitre, a spirituális élményre támaszkodik, a motivációk a kínálati oldalon az üzleti értékeket is feltételezik, a keresleti oldalon pedig egyre inkább az élmények létezését, valamint más kulturális termékek és szolgáltatások megjelenését is (MESTER 2006, MINTEL 2010, RAFFAY et al. 2013). Külön kérdéskör a (szekularizált) turista és a zarándok közötti határvonal megtalálása. E tekintetben is legalább háromféle turistát különböztet meg az egyik szerzőcsoport, mely nemrég több mint 100 cikket elemzett a vallásturizmus szakirodalmából (Duran-Sanchez et al. 2018): a kizárólag vallási, hitbéli indíttatásból utazó zarándokok, a szekuláris zarándokok, akik spirituális indíttatásból keresnek fel különböző helyeket és a turisták, akik mindenféle vallási és kulturális helyeket is meglátogatnak. Smith (1992) ehhez képest öt kategóriát különböztet meg, egy lineáris skálára helyezve a vallásos zarándokot egyik végpontba és a profán, tudásalapú turistát a másik végpontba, megjegyezve, hogy sok köztes fázisba eső látogató is van, amelyek esetében a motivációk keverednek a szent és a profán érzések között. Graburn viszont azon az állásponton van, hogy a turista és a zarándok nem két (egymástól távolieső) végpontja egy skálának, hanem tulajdonképpen mindkettő egy utazás részese, melynek célja a belső átalakulás, a tudásszerzés és a státus megszerzése (Graburn 1983).

2. Anyag és módszer

Az online kérdőíves felmérés a látogatás után, 2019 július 1 és augusztus 12 között zajlott, a pápalátogatás után kb. egy hónappal. A kérdőív összesen 30 kérdésből állt, melyet a demografiai változókon kívül a következő kérdéskörökre lehetne osztani: 1. A részvétel kényelmi, utazási körülményei. 2. A részvétel spirituális és kulturális élményei. 3. A látogatók vallási attitűd profilja. A kérdőív terjesztését a közösségi médián keresztül végeztük (Facebookon), továbbá az egyházi intézményvezetők is segítettek megtalálni mindazon csoportokat, akik résztvettek ezen az eseményen. A lekérdezés célja a pápalátogatás élményeinek, tapasztalatainak a rögzítése volt. A minta nem tekinthető reprezentatívnak, a lekérdezés módja és a minta képződésének módja – mely teljesen az internetes felületre támaszkodott – ezt nem teszi lehetővé. Mindenesetre, releváns lehet az 508 fős válaszadói szám olyan értelemben, hogy az internet-használók arányát tekintve jól tükröz esetleges problémákat, hiányosságokat vagy más pozitívumokat is, a látogatás körülményeire és élményeire vonatkozóan.

Az online lekérdezés turisztikai értelemben is fontos információkat kívánt gyűjteni a következő problémakörökben:

- Hány napot tartózkodott az átlag válaszadó?
- Milyen típusú szálláshelyen szállt meg és mennyi költött ezalatt?
- Milyen rendezvényeken vett részt és mennyire volt elégedett ezek minőségével?
- Milyen hiányosságokat vagy nehézségeket tapasztalt a rendezvény lefolyásában?

A kapott válaszokat SPSS programban dolgoztuk fel, a cél a különböző részvételi preferenciákat és a tartózkodás körülményeit jobban megismerni. Megérzésünk szerint – mely tekinthető hipotézisnek is – a pápalátogatás bár nagy eseménynek számított társadalmi és vallási szempontból, nem hozott jelentős gazdasági és turisztikai multiplikációs hatásokat.

3. Az eredmények kiértékelése

Első lépésben az általános részvételi körülményeket mutatjuk be, tehát a pápalátogatási szentmisén való részvétel módozatát, és az esetleges távolmaradás okát kutatjuk. Először is érdekes észrevenni, hogy átfedés van a pápalátogatási szentmisén és az egy héttel később zajló pünkösdi búcsún való résztvevők között, de nem olyan nagyon mint azt gondolni lehetne:

1. táblázat: A két egymást követő egyházi eseményen való részvételek keresztábrája

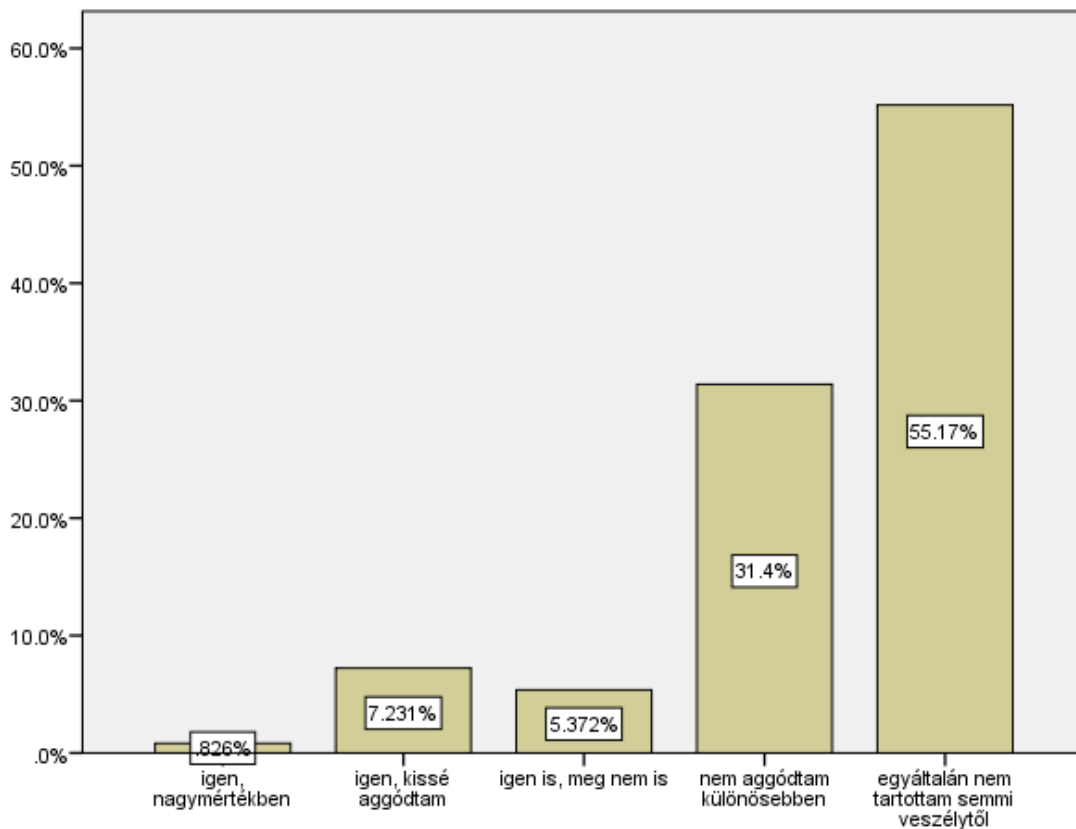
1. Részt vett a pápalátogatási szentmisén a csíksomlyói Hármashalom-oltárnál?		2. Részt vett-e idén június 8-án, pünkösdszombatján a csíksomlyói búcsún?			Össz
		1 igen, kint voltam a Hármashalom oltárnál	2 nem voltam ott, de máshonnan követtem	3 nem vettem részt	
1 Igen, kint voltam a Hármashalom oltárnál	Elemiszám	236	100	75	411
	% a pápalátogatás 1 kategória megoszlása	57.4%	24.3%	18.2%	100.0%
	% a pünkösdi búcsú résztvevőiből	86.8%	70.4%	79.8%	80.9%
	Adjusztált reziduum	3.6	-3.7	-.3	
2 nem, a kegytemplom előtt vagy a Szabadságtéren követtem	Elemiszám	7	7	4	18
	% a a pápalátogatás 2 kategória megoszlása	38.9%	38.9%	22.2%	100.0%
	% a pünkösdi búcsú résztvevőiből	2.6%	4.9%	4.3%	3.5%
	Adjusztált reziduum	-1.3	1.1	.4	
3 nem... (több kategória összevonva)	Elemiszám	29	35	15	79
	% a pápalátogatás 3 kategória megoszlása	36.7%	44.3%	19.0%	100.0%
	% a pünkösdi búcsú résztvevőiből	10.7%	24.6%	16.0%	15.6%
	Adjusztált reziduum	-3.3	3.5	.1	
Összesen	Elemiszám	272	142	94	508
	% a a pápalátogatás össz megoszlása	53.5%	28.0%	18.5%	100.0%
	% a pünkösdi búcsú résztvevőiből	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Forrás: saját szerkesztés, saját kutatási adatok alapján

A fenti kérdésekre 508 válaszadó volt, ennek 46,5%-a volt mindkét eseményen, a Hármashalom-oltárnál megtartott szertatásokon, a pápalátogatáson résztvevők 53,5%-a ment el a búcsúra is, míg a búcsún is résztvevők közel 87%-a volt a pápalátogatáson is. Szignifikáns módon (95%-os megbízhatósággal) nagyobb eséllyel mentek el a búcsúra azok, akik az egy héttel korábbi eseményre is elmentek. Ugyanígy, szignifikánsan kevesebb azok aránya a pápalátogatáson résztvevők között, akik csak tévéről vagy máshonnan követték a pünkösdi búcsút. Megfordítva is érdekes: akik a búcsún résztvettek, kisebb eséllyel kerülnek a pápalátogatás „passzív” kategóriájába, vagyis akik nem mentek el vagy csak online eszközön követték ezt (kb. 14%, illetve 40%). A két esemény résztvevői nagy mértékben hasonlóak, a két halmaz átfedése jelentős. A pápalátogatás ún. középso (akik résztvettek, de nem a helyszínen) kategóriájának nincsenek kapcsolatai más, pünkösdi búcsús kategóriákkal, de a részt nem vevők fordítottan korrelálnak a pünkösdi búcsúra igennel válaszolókkal, illetve „felülmúlják” a búcsút is csak máshonnan követők átlagos kategóriáját. Összegezve, úgy tűnik, hogy válaszadóink közel fele mindkét eseményre ellátogatott, de közel 81%-a volt a pápalátogatáson, ez utóbbiak 57%-a a pünkösdi búcsún is volt. Valószínűsíthető, hogy a pápalátogatáson résztvevők nagy hányada a térségből volt és visszatérő módon a búcsúra is ellátogatott, amit megerősít az a statisztika is, miszerint a pápalátogatás résztvevőinek 56,5%-a Hargita megyéből, további 11,2%-a Kovászna és Maros megyéből voltak.

A pápalátogatást jelentős médiafigyelem kísérte, de az állami szervek is fokozott készültségben voltak. Több olyan romániai hír is felröppent a látogatás előtt, hogy a pápa székelyföldi látogatása etnikai vagy más konfliktusokat kiválthat, akár terrorcselekménynek is jó alkalmat kínál. Az 1. ábrából az derül ki, hogy a résztvevő többség nem tartott semmiféle veszélytől, semmilyen fenyegetettséget nem érzett a pápalátogatás ideje alatt. Ez a veszélyérzet nem függ össze sem a nemi megoszlással, sem pedig azzal, hogy ki honnan érkezett Csíksomlyóra. Egyetlen (csak részben érthető) összefüggést találtunk, éspedig azt, hogy akik online vagy tévé elől követték, sokkal nagyobb arányban aggódtak – kisebb vagy nagyobb mértékben – összesen kb. 24%-uk, mint akik ott is voltak. Ez utóbbiak között viszont többen voltak, akik nem aggódtak, semmilyen veszélytől nem tartottak. Magyarán, aki ott volt, valamiképp már kevésbé tartotta ezt veszélyesnek, mint aki nem ment el, aki pedig aggódott, az nagy eséllyel el sem ment. Akik mégis megnevezték a következő kérdésnél, hogy mitől tartottak, azok nagyon sokan a biztonsági erők túlkapásait, a túlzott intézkedéseket, de leginkább a (nacionalista) provokációkat, terrorcselekményeket, magyarellenességet nevezték meg, szinte egybehangzóan (a kinyilvánított vélemények több mint fele ezek körül gravitált).

1. ábra: A pápalátogatás résztvevőinek veszélyérzete

3. A pápalátogatási szentmise alatt, az időjárási körülményeken túl, tartott-e ön valamilyen veszélytől?

Forrás: saját szerkesztés, saját kutatási adatok alapján

Egy másik kérdéskör közvetlenül a csíksomlyói látogatás vallási-szagrális élményeire, illetve egyes szervezési részleteire vonatkozott. Sok vélemény hangzott el a látogatás idején, a többség elégedett volt az egyébként bonyolult sikerült körülmények ellenére is, de voltak elégedetlenek is, főleg a kegyzobor költöztetésével, az oltár lefedésével vagy a túlzott biztonsági intézkedésekkel kapcsolatban fogalmaztak meg kifogásokat.

2. táblázat: A pápalátogatás különböző szertartási részeinek értékelése									
Milyen élményt jelentettek az Ön számára a pápalátogatás különböző részletei:	A pápa személyes jelenléte	A pápa prédikációja	Az együtt imádkozás a szertartáson	A hely szelleme (Csíksomlyó)	A közös zarándoklat élménye	A pápa érkezése előtti műsor	A szentmisét követő Népemért vállalom Márton Áron-élmélműsor	A magyar himnusz elnéklése	
N	Érvényes	468	456	455	457	450	432	391	450
	Hiányzó	40	52	53	51	58	76	117	58
Átlag		3.74	3.47	3.74	3.84	3.67	3.30	3.28	3.74
Variancia		.362	.474	.272	.175	.292	.462	.545	.293
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		4	4	4	4	4	4	4	4

Forrás: saját szerkesztés, saját kutatási adatok alapján

Az 5. kérdés (2. táblázat) közvetlenül a szertartás különböző részleteire vonatkozott. Bár elég szorosak az átlagok a négy pontos skála miatt, a válaszadatokból látszik, hogy a legnagyobb élményt a hely szelleme jelentette, valamint az együtt imádkozás, a pápa jelenléte és a magyar himnusz élménye. Az előzetes és az végére megszervezett műsor hozták a legkisebb élményt. Érdekes módon mindez pedig független lakóhelytől, az iskolázottságtól és a nemektől is, vagyis mindegyik nemi, képzettségi és lakóhelyi kategória hasonlóan vélekedett.

3. táblázat: A város és a szervezés értékelése									
Kérjük értékelje a pápalátogatás egyes szervezési részeit	Az előzetes tájékoztatás	A parkolási lehetőségek a látogatás napján	A közlekedési lehetőségek a látogatás napján	A vendéglátói szolgáltatások	A város tisztasága	A kapcsolódó rendezvények mennyisége	A kapcsolódó rendezvények minősége	A biztonsági intézkedések	
N	Érvényes	448	350	369	299	414	358	356	424
	Hiányzó	60	158	139	209	94	150	152	84
Átlag		3.37	3.19	3.19	3.36	3.55	3.29	3.38	3.26
Variancia		.456	.478	.498	.339	.282	.359	.355	.486
Minimum		2	2	2	2	2	2	2	2
Maximum		4	4	4	4	4	4	4	4

Forrás: saját szerkesztés, saját kutatási adatok alapján

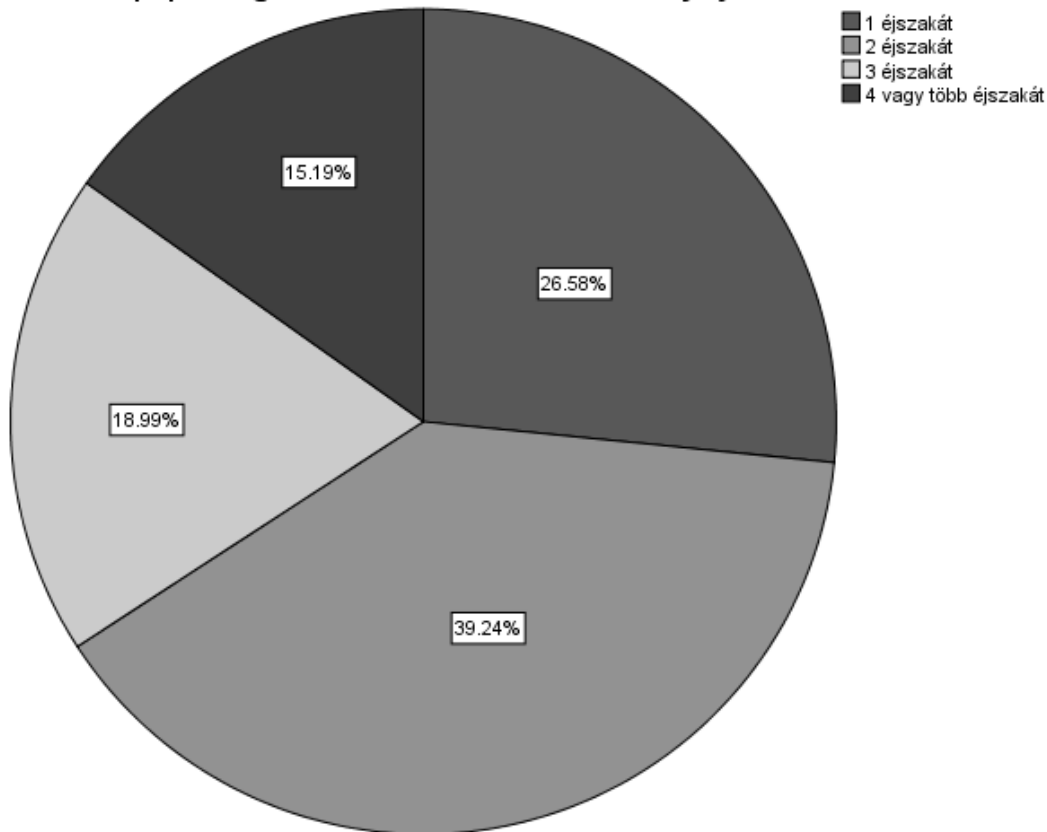
A városi környezet és a pápalátogatási rendezvény szervezésének általános körülményeit hasonló módon pozitívan értékelték válaszadóink, a fenti táblázat szerint. A legjobb pontszámot itt a város tisztasága kapta (3,55 pontos átlag a négyponos skálán), ettől némiképp elmarad a tájékoztatás, a kapcsolódó rendezvények és a vendéglátói szolgáltatások minősége (3,36-3,38), és érezhetően rosszabb fényben látták a biztonsági intézkedéseket (3,26), valamint – ismét érthető módon – a parkolási és a közlekedési lehetőségeket (mindkettő 3,19-es átlaggal). Egy másik kérdés válaszait összesítve kiderült, hogy akik első alkalommal látogattak Csíkszeredába 66%-uk nagyon jó, 25%-uk jó benyomással távozott innen. Arra a kérdésre is, hogy hiányoltak-e valamit a tartózkodásuk alatt Csíkszeredában, a többség „nem” vagy „semmit” válaszokkal jelzett vissza a nyitott kérdésünkre.

A Csíkszeredában való tartózkodás körülményeit vizsgáló idegenforgalmi kérdések eredményeinek alapján a következő összesítéseket tartjuk fontosnak bemutatni:

1. Sajnos a válaszadóink csupán 16%-a volt több napot tartózkodó vendég, a többi vagy csíkszeredai illetőségű, vagy pedig csak egy napos látogató volt (egy másik statisztika szerint kétharmada a megyéből vagy a környékbeli megyékből jött). A 16%-ot jelentő szállóvendégek kétharmada pedig egy- vagy kétnapos vendég volt, a következőképpen:

2. ábra: A részvétel időtartama a többnapos vendégek körében

8. A pápalátogatás alkalmából összesen hány éjszakát töltött Csíkban?

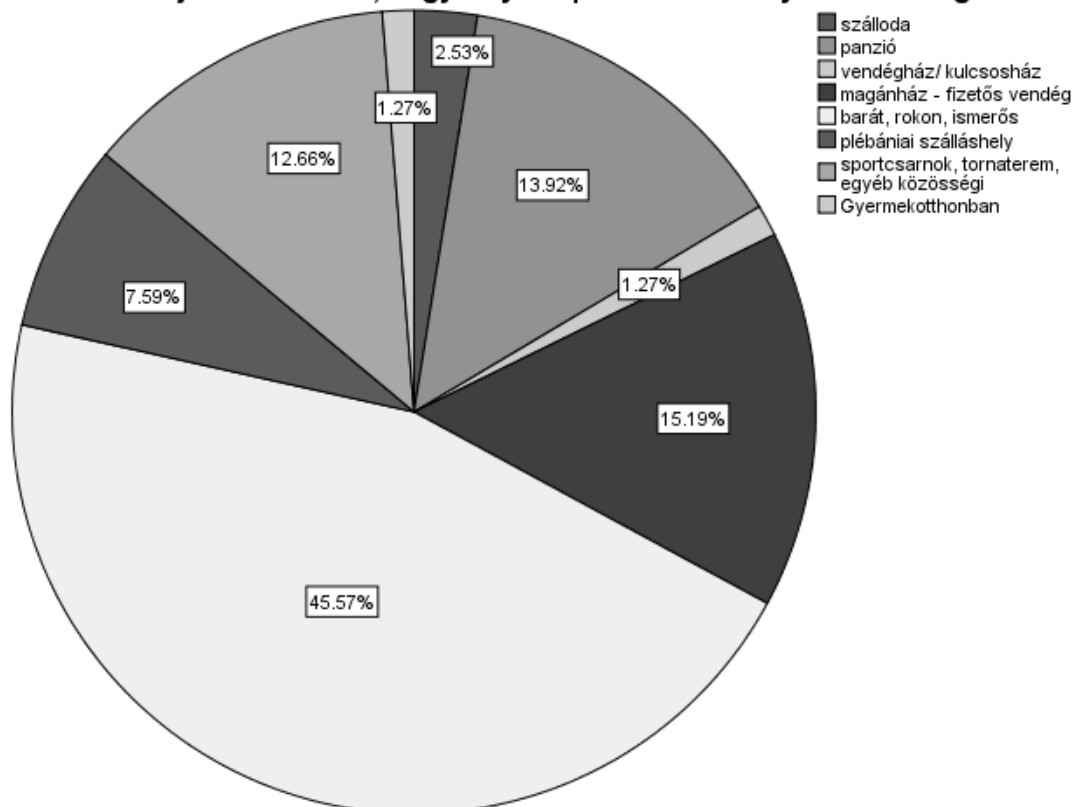

Forrás: saját szerkesztés, saját adatgyűjtés alapján

2. A szállóvendégek kb. háromnegyede nem kereskedelmi szálláshelyen szállt meg, kétharmada pedig nem fizetős vendégként, hanem valamilyen alkalmi szálláshelyen vagy barátoknál, ismerősöknél. Megjegyzendő, hogy ezen alkalmi szálláshelyek többsége azonban nem volt fizetős vagy csak szimbolikus összeget kértek a vendégektől, és következésképpen a régió számára sem produkáltak vélhetően számottevő bevételt.

3. ábra: A többnapos vendégek szálláshely opciói

9. Kérjük válassza ki, hogy milyen típusú szálláshelyen szállt meg?

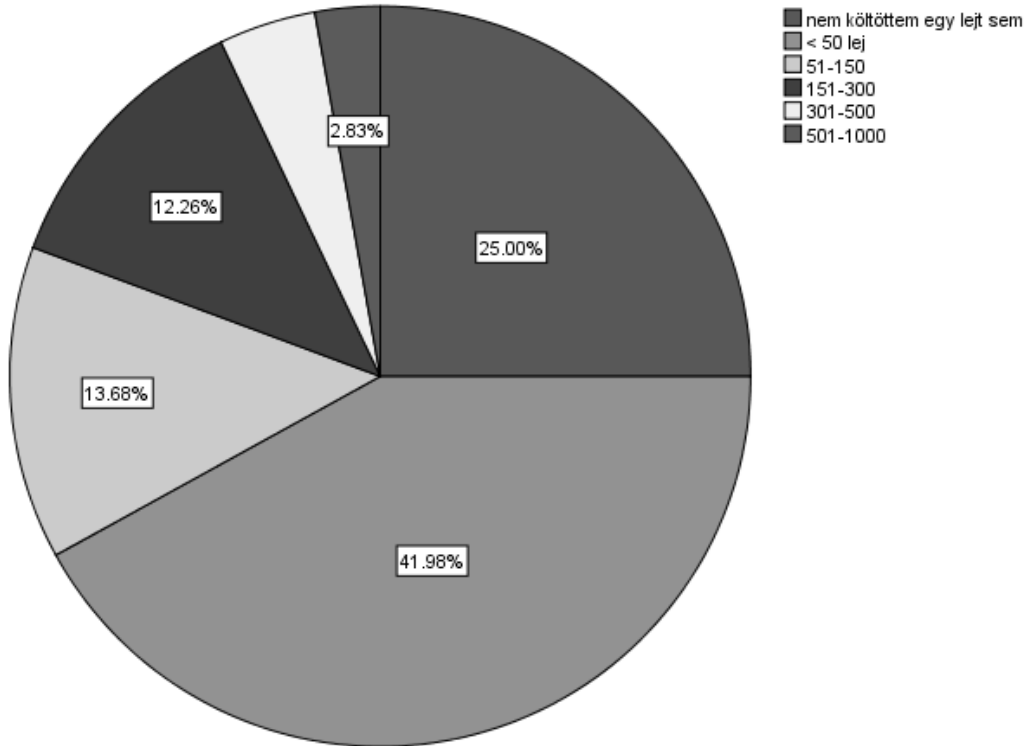

Forrás: saját szerkesztés, saját adatgyűjtés alapján

3. A látogatók és más résztvevők költsége sem mondható túl magasnak, hiszen a 212 válaszadó átlagban 50-100 lej közötti összeget költhetett el a városban a látogatás alatt, ugyanis a következő válaszok körvonalazódtak:

4. ábra: A látogatók pénzköltésre vonatkozó válaszai

10. Az utazási költségeket leszámítva - család esetében egy személyre számítva - összesen mennyi pénzt költött el tartózkodása alatt (szállásra, étkezésre, szórakozásra, ajándékokra stb.)?

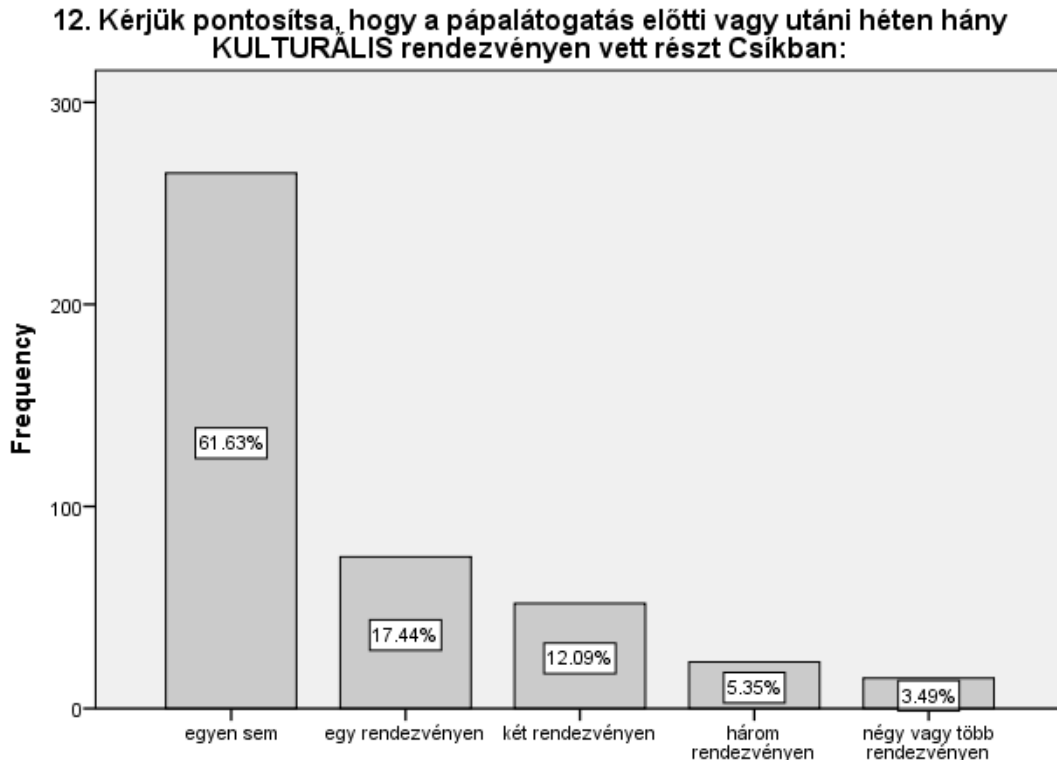

Forrás: saját szerkesztés, saját adatgyűjtés alapján

Hozzá kell tenni a fenti ábrához, hogy volt 1000 lej feletti válaszlehetőség is, de azt senki nem jelölte be. Természetesen azt is megtudhatjuk, hogy kik költöttek többet, ha négy csoportra osztjuk a látogatókat: az első a csíkiak csoportja (Csíkszereda és környéke kategóriákkal), a második a más székelyföldiek (Maros és Kovászna megyékből érkezők), a harmadik a más romániaiak, a negyedik a külföldiek (beleértve a magyarországiakat is). Eszerint a csíkiak költöttek a legkevesebbet, érthető módon, az “egy lejt sem” kategóriában szignifikánsabb az arányuk ugyanis, a többi székelyföldi résztvevőnek is az első két kategóriában (“egy lejt sem” és az 50 lej alatti) magasabb az aránya, a többi romániai pedig a két középső kategóriában van felülreprezentálva (151-300 lej és 301-500 lej). A külföldiek pedig – szintén érthető módon – a három magasabb költési kategóriába kerültek be nagyobb arányban: a külföldiek több, mint 50%-a költött 150 lej felett, miközben a teljes populáció esetében csak alig 20% költött 150 lej feletti összeget. A kiválasztott szálláshely típusa is összefüggésben látszik lenni a költségekkel (vagy fordítva), hiszen akik szállodában voltak elszállásolva 150 és 500 lej között költöttek, a panzió vagy más hasonló vendégháznál megszálltak többsége pedig 50 lej és 300 lej között, a barátoknál, rokonoknál vagy éppen plebániai szálláshelyeken megszállt, zarándok típusú látogatók pedig 50 lejnél kevesebbet költöttek, saját bevallásuk szerint.

4. Az a kérdés, hogy hány kulturális rendezvényen vettek részt a pápalátogatás résztvevői, illetve hogyan értékelték ezeket, szintén tanulságokat hordozhat: a többség ugyanis nem volt egyetlen rendezvényen sem, amint az alábbi ábra mutatja, kettő vagy több rendezvényen pedig alig több, mint 20%-a volt, a válaszadóink közül.

5. ábra: A kulturális rendezvények igénybevétele

Forrás: saját szerkesztés, saját adatgyűjtés alapján

Továbbá nyilván összefüggés van az egy vagy több éjszakát eltöltő látogatók és rendezvényeken való részvételi hajlandóság között is: akik csak egy vagy több éjszakát töltöttek a térségben, átlagban 90%-uk egy vagy egy rendezvényen sem vett részt. Tehát az egy-két éjszakás szállás még nem garancia, hogy be is kapcsolódik a térség kulturális életébe. Szignifikáns módon magasabb a három és négy vagy annál több éjszakát eltöltő személyek részvétele: ezek közel 60%-a két vagy ennél több kulturális rendezvényen vett részt az itt tartózkodás alatt, míg az átlag 17% körüli. A szabadon felidézett rendezvényeket, melyeket válaszadóink megneveztek, döntő többségben pozitívan értékelték. Az viszont nem túl biztató, hogy a több, mint száz csíkszeredai, és több száz Hargita megyei rendezvényből csupán öt-hat tűnik népszerűnek, az említések alapján. A legtöbben a Szűz Mária kiállítást, a koncerteket (inkább a Role zenekar és a Csíki Kamarazenekar koncertjeit nevezték meg), a Csúrdöngölőt, a Virágkarnevált, a Márton Áron emlékműsort, a Pütkösdí Búcsút, különböző opera előadásokat és név nélküli kiállításokat nevezték meg.

4. Összegzés, konklúziók

A pápalátogatás részvételi körülményeiről néhány talán fontos részletet tudtunk meg a kérdőíves kutatás során. Rögzíteni szerettük volna az elégedettséget, az egyes problematikus kérdésekkel szembeni attitűdöt, valamint az esetleges gazdasági-társadalmi hatásokra is kerestük a válaszokat. Bebizonyosodott, hogy összességében egy jól sikerült rendezvényről van szó, a látogatók szerint. Ezt a kutatásunk egy másik, jelen tanulmányban be nem mutatott dimenziója is megerősítette, ahol a szervezőkkel és helyi érdekeltekkel készítettünk interjúkat, az eseményt követő hónapokban. A legnagyobb kihívást a biztonsági intézkedések okozták a szervezőknek, mivel ott nem csak a helyi, hanem a vatikáni, de főleg a bukaresti állambiztonsági szervek intézkedései is meghatározóak voltak, ez utóbbiak viszont rendszerint keresztülhúzták a helyiek munkáját. Egy harmadik dimenziója a kutatásunknak a médiaelemzés volt, ahol kiderült, hogy a romániai román, a romániai magyar, a magyarországi és a nemzetközi sajtó teljesen más súlypontokra helyezte a hangsúlyt a csíksomlyói látogatás során: a román sajtó míg teljesen mellőzte a magyar etikai jelleget, a magyarországi ezt jelentősen hangsúlyozta, a romániai magyar viszont érthetően a szervezési kérdésekre, tudósításra koncentrált, a nemzetközi pedig csak esetenként foglalkozott a hely egyéb jellemzőivel (Kádár – Nagy 2020). Egy negyedik, még nem publikált kutatás (Nagy 2020) pedig arra vonatkozott, hogy milyen méreteket öltött a turisztikai dimenzióban a pápalátogatás eseménye, és erre nem csak a hivatalos statisztikai adatokat használtuk fel, hanem az egyes szálláshelyközvetítő portálokról kinyerhető adatokat is, amelyek alapján elmondható, hogy a 2019-es látogatás hatásai nem voltak kimagaslóak, ezt a jelen kérdőívesítés is megerősíti (lásd a legutolsó kérdéskört).

Jelen kérdőívesítésből kiderült többek között, hogy a látogatók elég nagy átfedésben voltak az egy héttel később megrendezett pünkösdi búcsú látogatóival. Ez azért fontos eredmény, mert így valószínűsíthető, hogy az átfedés tehát csak többnyire a helyiek körében volt lehetséges, akik mindkettőre el tudtak látogatni. A két esemény között ugyanis jelentősen visszaesett a látogatók száma (NAGY 2020). Távoliak, külföldiek ugyanis – bár lehet mindkettő eseményen részt vettek volna, a helyiekhez hasonlóan – nem valószínű, hogy kétszer elutaztak erre a helyszínre. Így az a döntés, hogy nem hozzák előre a pünkösdi búcsút egy héttel a pápalátogatás alkalmából (hogy a két esemény 2019-ben egyszerre történjen), vélhetően nem volt helyes, mert a távolról érkező résztvevők száma jelentősen megoszlott a két esemény között.

A résztvevők általában véve elégedettek voltak a szervezéssel, leszámítva a közlekedést és a parkolást, és némileg a túlbonyolított biztonsági intézkedéseket is. A legjobb élményt a hely szelleme, a pápa jelenléte, a közös imádság és a magyar himnusz biztosította. Ezek általánosan alátámasztják a rendezvény a szervezők által is pozitívan értékelt minőségét.

A legfontosabb eredmény talán mégis az, hogy a két esemény és a felkínált kulturális rendezvények nem tudták ittmaradásra készíteni a két esemény közötti héten a látogatókat, zarándokokat, hiszen a pápalátogatás csupán 16%-a volt több napos látogató, és ezeknek is csupán kb. egyharmada volt (tehát mindössze ötezer fő) 3, 4 vagy több éjszakát itt töltő látogató, akik egynél több kulturális rendezvényt is nagyobb arányban vettek igénybe. A 16% ugyanis kb. 15-16 ezer fő lehetett, abból kiindulva, hogy általánosan 100 ezer főre becsülték a pápalátogatás résztvevőinek összlétszámát¹. Továbbá, a több napot tartózkodó látogatók kb. háromnegyede nem kereskedelmi szálláshelyeken szállt meg, hanem barátoknál, rokonoknál, illetve a más, erre az alkalomra kialakított, többnyire ingyenes zarándokszállásokon. A költségi struktúra is kedvezőtlennek mondható, legalábbis a válaszadóink bevallása szerint, ugyanis ezek kb. kétharmada kevesebb mint 50 lejt (kb. 3000 forint), vagy semmit sem költött az itt tartózkodása alatt. A résztvevők kb. 62%-a sajnos egyetlen más rendezvényt sem látogatott, ez az arány nyilván magasabb abban a szűk rétegben, akik három vagy négy éjszakát maradtak a térségben.

¹ Lásd pl. <https://szekelyhon.ro/aktualis/ilyen-volt-a-tortenelmi-papalatozas-csiksomlyon>

Összefoglalva tehát elmondható, hogy bár a lekérdezés nem tekinthető reprezentatívnak mégis vélhetően elég jól tükrözi a tényleges résztvevők magatartását és véleményét, és eszerint a tursztikai hatások szerények voltak. Relatív kevesen maradtak itt a térségben a pápalátogatás után is, kevés kulturális rendezvényt látogattak meg, és keveset költöttek – annak ellenére, hogy a minta szerint a látogatók közel 72%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezett. Történt mindez úgy, hogy maga az esemény jól sikerült, többnyire elégedettek voltak úgy a városban tapasztalt körülményekkel, mint a vallási-szagrális élménnyel, a rossz időjárás ellenére is. A relatív alacsony részvételi hajlandóság okaival nem foglalkoztunk, ezek lehetnek időjárási, marketing vagy más tényezők is. Tehát a nagy, több százazres turista vagy zarándoktömeg, amit előre jeleztek még 2019 tavaszán nem valószínű, hogy megvalósult és nem valószínű, hogy ennek gazdasági-turisztikai hatásai nagyobbak lettek volna, mint egy átlagos pünkösdi búcsú esetén. Sőt, a nagyszámú (esetenként ingyenes) zarándokszállás rendelkezésre bocsájtása miatt (ami nem jellemző búcsúkor), a pápalátogatás vélhetően még azt az idegenforgalmi hatást sem érthette el, mint más pünkösdi alkalmak esetén. A jobb térségmarketing, a körültekintőbb szálláshely-szervezés és a kulturális programok korábbi, több nyelven való megjelenése, ezek digitális térben is rendelkezésre bocsájtása (mely szintén elmaradt) talán jobb eredményt hozhatott volna az esemény multiplikációs hatásait illetően, mely hatások pontos méréséhez viszont további gazdasági mérésekre van szükség.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás támogatója a Domus Hungarica, ennek finanszírozása a 2019-es „Videmus Papam” csoportos szülőföldi kutatási pályázat volt, kutatásvezető dr. Hubbes László, Sapientia EMTE. Köszönet a támogatásért!

Irodalomjegyzék

- BARAJAS, A. – LAGO-PENAS, S. (2014): On the regional economic effects of the Pope's journeys: evidence from the visit to Santiago de Compostela in 2010. *Tourism Economics*, 2014, 20 (2), doi: 10.5367/te.2013.0270, pp. 279–299.
- CNAAN, R. A. – HEIST, H. D. – STORTI, M. H. (2017): Episodic Volunteering at a Religious Megaevent. Pope Francis's visit to Philadelphia. *Nonprofit Management & Leadership*. 2017 Wiley Periodicals, Inc.
- DIGANCE, J. (2003): Pilgrimage at Contested Sites. *Annals of Tourism Research*, 2003/30/1. 143-159.
- DURAN-SANCHEZ, A. – ÁLVAREZ-GARCÍA, J. – RÍO-RAMA, M.C. – OLIVEIRA, C. (2018): Religious Tourism and Pilgrimage: Bibliometric Overview. *Religions*, 9/249, pp. 1-15.
- GIUSCA, M.C. – GHEORGHILAS, A. – DUMITRACHE, L. (2018): Assessment of the religious-tourism potential in Romania. *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography*, Vol. 12, No. 2, November 2018, pp. 225-237.
- GRABURN, N. (1983): The anthropology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 19, 9–33.
- ILYÉS, Z. (2005): A gyimesi „ezeréves” határ olvasatai. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2005, pp. 35-50.
- ILYÉS, Z. (2014): Az emlékezés és a turisztikai élmény nemzetiesítése. In: Feischmidt, M. et al. (szerk.): *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. L'Harmattan, Budapest, pp. 290–340.
- IRIGOYEN, C.O. – NEULINGER Á. – MOLNÁR-CSOMÓS I. (2019): Egy nagyszabású rendezvény hatása a rossz városimázsra: Ferenc pápa látogatásának befolyása Juarez város megítélésére. *Turizmus Bulletin*, Magyar Turisztikai Ügynökség, XIX. évfolyam, 2. szám, pp. 24-33.
- KÁDÁR, B. – NAGY, B. (2020): A 2019-s csíksomlyói pápalátogatás: a sajtóanyagok elemzése. *Marketing & Menedzsment 2020/2*, Pécs, pp. 51-63.

- MAGYAR, Z. (2016): A csíksomlyói kegyhely legendaköre. *Ethnographia- A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata*. CXXVII. 2. 1–27. Budapest, 2016. 220. o.
- MESTER (2006): Vallási turizmus. *Turizmus Bulletin*. 2006/2. pp. 16–18.
- MINTEL (2010): *Cultural and Heritage Tourism*. Mintel International Group Ltd., London.
- Mohay, T. (1997): Hagyomány és hagyományteremtés a csíksomlyói búcsún 1990-ben. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében II*. Szerk. S. Lackovits E., Veszprém-Debrecen, pp. 130-147.
- MOHAY, T. (2009): *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*. Nyitott könyv – L'Harmattan, Budapest, 380 p.
- NAGY, B. (2020): A csíksomlyói pápalátogatás turisztikai elemzése: a szálláshelyi forgalom méretei. *Kárpát-Haza Szemle*, Budapest (megjelenés alatt).
- PUSZTAI, B. (2003) Vallás, turizmus, kulturális másság: A vallási különbség, mint turisztikai erőforrás Finnországban In: Fejős Zoltán (szerk.): *Hegyeink, tárgyaink, képeink*. Néprajzi Múzeum. Budapest, pp. 81-96.
- RAFFAY, Á. – LŐRINCZ, K. – ALAN, C. (2013): Spirituális és üzleti értékek találkozása a vallási turizmusban. *Turizmus Bulletin XV. Évfolyam 2.szám*. Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest, pp. 34-42.
- RINSCHÉDE, G. (1992): Forms of Religious Tourism. *Annals of Tourism Research* 19, pp. 51–67.
- SMITH, V.L. (1992): Introduction: The Quest in Guest. *Annals of Tourism Research* 19, pp. 1–17.
- SULYOK, J. – MÁTHÉ, K. (2014): A vallási turizmus helyzete Magyarországon. In: *Turizmus Bulletin XVI. Évfolyam 1.szám*. Magyar Turisztikai Ügynökség. Budapest, pp. 11-20.
- SZÉKELY, K. (2018): *Utazás hittel*. Szülőföld kiadó, Budapest.
- TÁNCZOS, V. (1991): Adatok a csíksomlyói kegyhely búcsújáró hagyományainak ismeretéhez. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében I*. Szerk. S. Lackovits E., Veszprém, pp. 136-158.
- TÁNCZOS, V. (2018): Kié a csíksomlyói búcsú? (Örökség-fogalmak és -ideológiák). In: JAKAB ALBERT, Zs. – VAJDA, A. (2018 szerk.): *A néprajzi örökség új kontextusai. Funkció, használat, értelmezés*. (Krizsa Könyvek, 43.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, pp.139-159.
- TERZIDOU, M. – SCARLES, C. – SAUNDERS, M.N.K. (2018): The complexities of religious tourism motivations: Sacred places, vows and visions. *Annals of Tourism Research* 70, Elsevier Ltd. London, pp. 54-65.
- TŐZSÉR, A. – BÁNHIDAI, Cs. (2017): A csíksomlyói búcsú turisztikai vizsgálata. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 2017/1, pp. 18-31.
- VÖRÖS, G. (2005): A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye. A magyarországiak részvételének motivációjáról a csíksomlyói pünkösdi búcsúban. In: Feischmidt M. (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, pp. 69-84.